

Maria Gorlińska
Lublin – Zamość
e-mail: mgor@kul.lublin.pl

„Literackie twarze Zamojszczyzny”. Sympozjum naukowe, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Zamościu, Zamość, 15 maja 2008 r.

Instytut Humanistyczny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu zorganizował w dniu 15 maja 2008 r. sympozjum naukowe pn. „Literackie twarze Zamojszczyzny”. Autorami prezentowanych referatów byli profesorowie i wykładowcy polonistyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, będący także pracownikami Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu oraz dr hab. Wojciech Kudyba z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu. Sympozjum towarzyszyła wystawa „Literackie twarze Zamojszczyzny” przygotowana w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Zamościu. Obrady, w których uczestniczyli pracownicy naukowcy, studenci, przedstawiciele społeczności lokalnej oraz młodzież z zamojskich szkół średnich, otworzył krótkim przemówieniem Jego Magnificencja Rektor Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu prof. dr hab. Waldemar Martyn. Konferencji przewodniczył Dziekan Instytutu Humanistycznego PWSZ w Zamościu prof. dr hab. Edward Fiało.

Pierwszy referat pt. „Szymon Szymonowicz – poeta nieznany” przedstawił dr Wiesław Pawlak. Zwrócił on uwagę na nikłą znajomość łacińskiej poezji autora „Sielanek” oraz na niewyjaśnione do końca zagadki w jego biografii. Autor przypomniał m.in. zarzuconą obecnie hipotezę o jego ormiańskim rodowodzie, a za XIX-wiecznym bibliografem Michałem Hieronimem Juszyńskim podjął kwestie związane z nobilitacją twórcy i wyróżnieniem tytułem poety uwieńczonego (*poeta laureatus*). Według referenta „białe plamy” w życiorysie zamojskiego twórcy to wynik nie tylko braku dostatecznych źródeł, ale także postawy dwudziestowiecznych badaczy, którzy w reakcji na przerosty pozytywistycznego biografizmu badania nad biografią pisarzy zepchnęli na dalszy plan. W konkluzji wystąpienia autor zasugerował powrót do biografii pisarza jako pełnoprawnego obiektu badań historycznoliterackich i realizację tego postulatu w odniesieniu do osoby Szymona Szymonowicza.

Dr hab. Paweł Próchniak przedstawił referat o poezji Bolesława Leśmiana „Cienistość istnienia”. Określa w nim autora „Łąki” jako pisarza na wskroś młodopolskiego z uwagi na jego przeświadczenie o doniosłości sztuki, metafizyczność jego poezji i język, który jest odmianą młodopolszczyzny. Autor podkreśla wagę rytmu i muzyczności w poezji Leśmiana oraz secesyjność wyobraźni z której ona wyrasta, wskazuje też na niepowtarzalność dykcji leśmianowskiej poezji. Referent stwierdził, że Leśmian jest jednym z najważniejszych pisarzy polskiego języka, bowiem dzięki jego twórczości polszczyzna zyskała nowy, nieoczekiwany kształt.

Przywołując określenia autora „Sadu rozstajnego” jako poety metafizycznego, akcentuje jego niezgodę na to „co unieważnia dramatyzm egzystencji [i] niweczy jej głębiej”, dzięki czemu jest to poezja otwarta na „przepaść nieskończoności. Autor przybliży też w swym referacie zjawisko paradoksalności poezji Leśmiana.

Ten bardzo interesujący, ze względu na omawiany przedmiot, referat zyskał dodatkową atrakcyjność dzięki niezwykłości, nacechowanej artyzmem, prezentacji.

W kolejnym referacie wygłoszonym przez dra Andrzeja Tyszczyka pt. „Zamość Czechowicza” autor stwierdził, że w tomie dzień jak co dzień z 1930 roku krystalizuje się charakterystyczna dla Józefa Czechowicza poetyka lirycznych portretów miasta. W dalszym toku swego wystąpienia referent wyjaśnił genezę tej poetyki oraz określił jej zasadnicze cechy. W drugiej części referatu autor analizował wiersz pt. „zamość” z cyklu „prowincja noc”, wskazując na charakterystyczne cechy poetyckiego portretu Zamościa, takie jak: wertykalna perspektywa pejzażu, redukcja kolorystyki do czerni, aktywność motywów brzmieniowych, napięcie między statycznym obrazem a dynamiczną narracją ewokowaną przez metaforykę utworu.

W wystąpieniu prof. dra hab. Edwarda Fiały pt. „Zamość Izaaka Babla jako ikona upokorzonej hybris” autor dokonuje psychologicznej interpretacji pięciu postaci przedstawionych w tekście Babla „Zamość”, pochodzącego z jego słynnego zbioru opowiadań pt.: „Armia konna”. Definiując pojęcie „ikony” jako psychologiczny wzorzec reakcji bohaterów na klęskę sowieckiej agresji na Zamość w 1920 roku, która przybiera w analizie utworu status archetypowego cierpienia, a „hybris” – zgodnie z tradycją starożytną – jako personifikację pychy i zuchwałości, przekraczającą w arogancki sposób granice porządku prawnego, usurpując sobie prerogatywy Bogów, autor przybliży i porównuje w tym świetle sylwetki czterech bolszewików i jednej ofiary wojny – polskiej staruszki. Najbogatszą psychologicznie postacią utworu okazuje się narrator i główny protagonista oficer konnej armii Lutow, posiadający szereg cech „autora wpisanego w dzieło”. Podlega on – jak wykazuje dyskurs interpretacyjny – istotnej ewolucji, która pozwala mu przyjąć i zaakceptować, wbrew oficjalnemu stanowisku dowódcy dywizji – nie tylko klęskę pod Zamościem, ale i po-

rażkę całej kampanii Budionnego przeciw Polsce, co można uznać na wyraźny przełom mentalny bohatera w stosunku do jego pierwotnego pragnienia, żeby po rozbiciu obrońców „nocować w Zamościu”. Pozostałe cztery postaci wydają się statyczne, gdyż stanowią tylko krótsze lub dłuższe migawki na tle dynamicznej, choć dyskretnej przemiany Lutowa. Niemniej i one reagują bardzo charakterystycznie i indywidualnie w obliczu cierpienia, które stało się ich udziałem.

Dr Henryk Duda wygłosił referat pt. „Polszczyzna listów do narzeczonej Icchocka Lejbusza Pereca”. Autor przypomniał postać urodzonego w 1852 r. w Zamościu i związanego z tym miastem przez wiele lat pisarza żydowskiego Icchaka Lejbusza Pereca (zmarł w Warszawie w 1911 r.). Na przykładzie jego pisanych po polsku listów do narzeczonej referent omówił wybrane kwestie polsko-żydowskich kontaktów językowych. Zasygnalizował również potrzebę dalszych badań w tym zakresie, w szczególności zaś badań archiwalnych w poszukiwaniu autentycznych tekstów, pisanych po polsku przez Żydów oraz przez Polaków pochodzenia żydowskiego we wczesnym stadium ich asymilacji.

W kolejnym referacie, wygłoszonym przez dra hab. Wojciecha Kudybę pt. „Zamojskie wiersze Stanisława Młodożeńca” przedmiotem refleksji autora stał się tom wierszy „Kwadraty”, opublikowany w Zamościu w 1925r. Referent przypomniał okoliczności towarzyszące wydaniu utworów – zamojską działalność Stanisława Młodożeńca, zwłaszcza zaś jego zaangażowanie w prace Zamojskiego Koła Miłośników Książki. Omawiając teksty poety, Kudyba zwrócił uwagę na powracający w tomie motyw podróży i dokonał analizy lirycznego bohatera zbioru – wędrowca, włóczęgi, poszukującego tajemnicy, wrażliwego na sferę sacrum. Analizując obecne w tomie „zamojskie” reminiscencje i odniesienia, badacz dokonał analizy utworu Pochwała prowincji, podkreślił również, że graficzny kształt utworów jest dziełem zamojskiego edytora, Ryszarda Ostrowskiego. To właśnie on nadał niektórym tekstom kształt kaligramów, umieszczając je w pobliżu awangardowych dokonań takich poetów jak Guillaume Apollinaire i Tytus Czyżewski.

W wystąpieniu dr Marii Gorlińskiej pt. „Pejzaż Zamojszczyzny w poezji Urszuli Koziół” autorka skoncentrowała się na języku poetyckim liryków krajobrazowych poetki, urodzonej na Zamojszczyźnie a obecnie mieszkającej we Wrocławiu i związanej z czasopismem „Odra”. Akcentując nowatorstwo artystycznych rozwiązań, referentka pokazuje, jak liryki krajobrazowe Urszuli Koziół, rezygnując z tradycyjnych środków wyrazu, przekonująco i wiarygodnie wyrażają związek uczuciowy poetki z jej ziemią rodzinną.

Wacław Pyczek w swym referacie pt. „«Jadę do Zamościa». Geografia poetycka Piotra Szewca” dokonuje aspektowej interpretacji tekstów poetyckich Szewca zamie-

szczonych w tomie „Całkiem prywatnie” (Kraków 2006) oraz ogłoszonych w czasopiśmie. Wiersze te zostały przedstawione w szerszym kontekście. Zostały one zestawiane przede wszystkim z powieściami pochodzącego z Zamościa pisarza. Jako jedna z zasadniczych cech twórczości autora „Zagłady” została wskazana szczególna predylekcja do opisowości. Wyjątkowa rola elementów deskryptywnych zaowocowała w dziele Szewca wielością ujęć przestrzennych. Właśnie przestrzeń stanowi centralne zagadnienie referatu. Rozpoznawana jest ona jako „dom-kraj” stanowiący swoisty obszar schronienia. Autor referatu korzysta z inspiracji płynących z prac literaturoznawczych a także z antropologii kultury oraz humanistycznie zorientowanej geografii.

Ostatni referat autorstwa dra Jarosława Borowskiego pt. „Zamojskie pasáže pamięci Piotra Szewca” koncentruje się na dwóch elementach prozy Szewca: pamięci i topografii. Ze względów biograficznych pamięć Zamościa lat 30-tych jest w prozie autora „Zmierzchów i poranków” w dużej mierze zbudowana z odniesień literackich. Szewcowi patronuje Proust: zamojską magdalenką staje się miętowa landrynka, a w świat tej prozy pełen jest subtelnych po „proustowsku” percypowanych smaków i zapachów. Jednocześnie podmiot tej pamięci wyraźnie unika rejonów bólu, czy nawet silnych emocji; tytułowa „Zagłada” obecna jest w postaci delikatnych odniesień i aluzji m.in. w sferze topiki. Częste zatrzymania czasu aktywizują w prozie Szewca przestrzeń: topografia Zamościa to przede wszystkim ulice jako szlaki komunikacji postaci, miasto jest przestrzennie zorientowane wokół mitycznego Centrum, a sam przedwojenny Zamość choć opisany za pomocą konkretnych miejsc istniejącym już tylko w literaturze.

W kończącej obrady dyskusji uczestnicy wymienili poglądy na niektóre kwestie, będące przedmiotem wystąpień, a następnie udali się do Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zamościu, by obejrzeć wystawę „Literackie twarze Zamojszczyzny”, na której zgromadzono fotografie, wydawnictwa i dokumenty dotyczące twórców, których dzieła były przedmiotem referatów prezentowanych na sympozjum.